

Ali Naci Karacan (1896-1955)

Yaşamı boyunca birçok gazetenin kurucusu olan Ali Naci Karacan, 1896 yılında İstanbul'un Mercan semtinde dünyaya geldi. Babası şal ticareti ile geçimini sağlayan Hasan Bey'dir. Hasan Bey, Ali Naci'nin iyi bir eğitim görmesini istiyordu. Bu sebeple daha ilkokul günlerinde ona özel dersler aldırarak Fransızca öğrenmesini sağladı. Mahalle mektebinin ardından Frerler Mektebi (Saint Joseph Lisesi)'ne kaydoldu. 1909'da Galatasaray Sultanisinde eğitim hayatına devam etti. Eğitiminin bu döneminde onu derinden etkileyen Trablusgarp ve Balkan Savaşları yaşandı. Ali Naci'nin, öğretmeni Tevfik Fikret'in de etkisiyle, henüz genç bir lise öğrencisiyken edebiyata ilgisi arttı ve ilk yazılarını 1912'de yazdı. Şiir, hikâye ve deneme türündeki bu yazıları dönemin edebiyat çevrelerinde tanınan *Rebap*'ta yayımlandı ve bu sayede matbuatta şair ve yazar olarak tanındı. İlk dönem yazılarında babasının Hemedan kökenine izafeten Hemedanizade imzasını kullandı. Yakup Kadri'nin "edebiyat çevrelerinin son tomurcuklarından olan genç yazar" olarak nitelendirdiği Ali Naci, genç yaşına rağmen yazarlığının bu ilk döneminde Fecr-i Atî ile Genç Kalemler topluluğu arasındaki tartışmalara dahil oldu. Burada Genç Kalemler topluluğu safında yer aldı ve özellikle dil meselesi üzerinden Fecr-i Atî topluluğuna ağır eleştiriler yöneltti.

Ali Naci Bey, gazeteciliğe ilk adımını *İfham* gazetesine girerek attı. Gazetenin kurucuları Ahmet Mezit ve Mustafa Suphi'nin siyasi fikirlerini benimsemeyen Ali Naci, sadece gazetecilik yapmak istiyordu. Kendi isteğiyle girdiği için herhangi bir ücret almadan gazetenin yazı işleri müdür yardımcılığı görevini yürüttü. Ancak çalışmaya başlamasından kısa bir süre sonra sıkıyönetim tarafından gazete kapatıldı. Ücretsiz çalışmasına rağmen gazetenin kapatılmasından sonra kendini işsiz gibi hissetti. Bu günlerinde gazeteciliğe olan tutkusunu devam ettirmek için *Rebap*'ta yazılarına devam etti.

Hırsı ve cesaretiyle tanınmaya başladığı bu günlerinde tutuculuğa karşı yazılar kaleme aldı. Bu doğrultuda 1913'te kendi imkânlarıyla basımını yaptırdığı "Softalar ve Medreseler" isimli broşürü hazırladı. Broşürde özetle medreselere, eski yapılarını kaybederek eğitim-öğretim yuvası olmaktan çıkan bir müessese hâline geldiği eleştirisini yaptı. Yakup Kadri, Ali Naci Bey'i gelecek vadeden genç edebiyatçılar arasında görse de benzeri tartışmalar içerisinde olmasını onun için tehlikeli bulur. Nitekim Hüseyin Rahmi (Gürpınar)'nin "Cadı" romanı üzerinde gerçekleşen tartışmalara biraz da çevresindekilerin telkiniyle o da dahil oldu. Dönemin batıl inançlarının eleştirel olarak işlendiği roman üzerindeki tartışmalar, daha çok anlatım dili üzerineydi. Ali Naci, henüz on sekiz yaşında olmasına rağmen "Cadı Hortladı" isimli sert bir hicivle tartışmalara katıldı ve dikkatleri üzerine topladı. Bu sayede edebiyat çevrelerinde ve okuyucu kesimlerinde tanınırlığını artırsa da ilerleyen günlerde müşterek dostlarının araya girmesiyle Hüseyin Rahmi'nin elini öptü ve aralarındaki tartışma son buldu.

Ali Naci, 1915 Mart'ında Yunus Nadi'den *Tasvir-i Efkâr* gazetesine davet aldı. Bu gelişme onun gazetecilik ideali için beklediği fırsatı yakalaması anlamına geliyordu. Yunus Nadi ise teklifi, dönemin ünlü edebiyatçısı Hüseyin Rahmi'yi cesurca tenkit ederek adını duyuran bu genci "işe yarar" görmesi üzerine yapmıştı. Neticede Ali Naci'nin gazeteciliğe asıl girişi -daha önce kısa süreliğine tecrübe etmesine karşın- *Tasvir-i Efkâr*'da çalışmaya başlamasıyla oldu. Muhabir olarak başladığı gazeteciliğinin ilk günlerinde Birinci Dünya Savaşı'nın etkileri giderek artmaktadır. 1916 yılında askerlik hizmetini yapmak için muhabirlikten ayrıldı. Askerî görevi Bağdat'taki Türk birliklerini komuta eden General Von der Goltz'a tercümanlık yapmaktı. Bu görevi Bağdat'ta yürütürken 1916 yılı sonlarında hastalandı ve tedavisi için İstanbul'a geri döndü. Sağlığına kavuşur kavuşmaz Abdullah Cevdet'in *İkdam* gazetesinde çalışmaya başladı. Fakat Abdullah Cevdet'in yurt dışında olması nedeniyle gazete yönetimindeki düzensizlik onu rahatsız etti. Bu sebeple *İkdam*

günleri kısa süren Ali Naci, yeniden *Tasvir-i Efkâr*'da çalışmaya başladı. Bu döneminde gazetenin yazı işleri müdür yardımcılığı ve müdürlüğü gibi görevleri yürüttü. Savaşın da etkisiyle ülkede yaşanan yolsuzlukları ve özellikle ekmek, un ve şeker karaborsacılarını gazete sütunlarına taşıdı. *Tasvir-i Efkâr* Birinci Dünya Savaşı yıllarında uygulanan sansür nedeniyle sık sık kapatıldı. Bu durum elde bulunan yedek imtiyazlar yoluyla gazetenin ismi değiştirilerek aşılmaya çalışıldı. Fakat bu süreçlerin yaşandığı günlerde çalışanlar işsiz kalmaktaydı. Böylesine bir durumla karşılaştığı günlerde Ahmet Emin (Yalman) ve Mehmet Asım (Us), kendisini *Vakit* gazetesine davet etti. Eski gazetesindeki dosyalarla gelebileceğini belirterek teklifi kabul etti. Ancak 1918 ortalarında *Vakit*'in sıkıyönetim kararıyla kapatılması, bu gazetedeği günlerinin yaklaşık bir buçuk ayla sınırlı kalmasına neden oldu. Bütün bu kısa süreli gazetecilik tecrübeleri onda dönemin Türk basınıyla ilgili bazı kanaatler oluşturdu. Bunlar; başyazının sadece gazete sahipleri tarafından yazılması, haberleri değerlendirip yorumlamanın yine onların denetimindeki işler olması, çalışanların onların düşüncelerini iyi izlemesi ve bu şekilde onlarla ters düşmemesi gibi durumları ve bütün bunlar Ali Naci'de dönemin gazetelerinde kurumsal bir anlayışın olmadığı düşüncesini ortaya çıkardı. Bütün bunlara bakıldığında onun için artık kendi gazetesini kurmaktan başka yol yoktu. Nitekim bu düşüncelerle Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna yaklaşıldığı bir dönemde gazeteci arkadaşlarıyla birlikte gazete çıkarmaya karar verdiler. Neticede Kâzım Şinasi (Dersan) ve Necmettin Sadık (Sadak) ile birlikte kuruluş sermayesi için annesinin değerli yüzüğünü satan Ali Naci Bey *Akşam* gazetesini kurdu. Gazetenin ilk sayısı 20 Eylül 1918'de yayımlandı. Kurucular arasına bir süre sonra Falih Rıfkı (Atay) da katıldı. *Akşam*'ın kurulmasından kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak Birinci Dünya Savaşı'ndan çekildi. Mütareke'nin imzasını takip eden 13 Kasım'da İstanbul Limanı İngiliz ve Fransız gemileriyle doldu. Böylesine bir ortamda kurulan *Akşam*, Mütareke'nin getirdiği haksız işgallerin karşısında ve memleketin millî menfaatleri doğrultusunda yayınlar yaptı.

Akşam, başlangıcından itibaren Millî Mücadele'nin yanında oldu. Özellikle İstanbul'un işgalinden sonra artan sansüre rağmen *Akşam* gazetesinin genç ve yurtsever gazetecileri Mustafa Kemal Paşa'nın ilkelerini savundu ve Millî Mücadele ile ilgili haberleri toplama ve geniş kesimlere duyurmada büyük çaba gösterdi. Bu yoğun ve fedakâr çalışmalarından olsa gerek Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul basınında "Mustafa Kemal'in prensleri" olarak adlandırıldılar. Başta Ali Naci olmak üzere *Akşam*'ın bu genç gazetecileri, Millî Mücadele'deki desteklerini Türk inkılabının desteklenmesinde, savunulmasında ve toplumsal karşılık bulması için de sürdürdüler.

Ali Naci, Lozan Konferansı'na *Akşam* gazetesini temsilen katıldı. Görüşmeler esnasında yaşananları gün gün *Akşam* aracılığıyla Türkiye'ye duyurdu. Kendi değerlendirmesiyle Lozan deneyimi, ufkunu geliştirdiği gibi ona yeni girişimler için de fikir ve şevk verdi. Bunun yanında görüşmelere ilgisi konferanstan sonra da devam etti. Bu nedenle Lozan'la ilgili yıllar boyu topladığı belgeleri zaman içerisinde açılan uluslararası arşivlerden çıkardığı yazışmalar ve kayıtlarla zenginleştirdi.

Cumhuriyetin ilanından sonra ortakları Necmettin Sadık ve Kâzım Şinasi, "fazla hükûmet yanlısı olmaları ve Ankara'yı gereğinden fazla destekledikleri" düşüncesiyle *Akşam*'a muhalif gazete kimliğine büründürmeyi tartıştılar. Oysa Ali Naci için iktidar Mustafa Kemal'di ve desteklenmeliydi. Çünkü ona göre Mustafa Kemal iktidarı "Tanzimat, Meşrutiyet, İttihat ve Terakki" dönemlerinden farklıydı. Bu düşüncelerle 1927 sonlarında *Akşam*'daki ortaklarından dostça ayrıldı. Gazetecilik yıllarının bu döneminde bir Galatasaray Liseli olmasına karşın Fenerbahçe Spor Kulübünü destekledi. Kulübün bu yıllardaki tüzüğüne göre kulüp başkanı üç kişilik yönetim kurulunda belirlenen genel sekreter tarafından yürütülmektedir. Bu kapsamla 1926-1927 yıllarında kulübün genel sekreterliğini yaptı.

Ali Naci Bey, *Akşam* gazetesinden ayrıldıktan sonra savunduğu fikirleri ancak tek başına sahibi olduğu bir gazete ile yansıtabileceğine inandı. Bunun için başarısız üç denemesi oldu. Birincisi vaktiyle bir süre çalıştığı *İkdam* gazetesini 1928 yılı başında satın almasıdır. 1928’de yapılan harf inkılabı, gazetelerin okuyucu sayısında azalmaya neden olan teknik buhranı ortaya çıkardı. Bu durumdan güçlü kadrosuna rağmen *İkdam* da etkilenince, birçok gazeteciye okul olan gazetenin yayınına 30 Kasım 1929’da son verildi. İkincisi *İkdam*’ın kapanmasından hemen sonra kurulan *Politika* gazetesidir. 11 Aralık 1929’da yayın hayatına başlayan ve Türk inkılabının savunuculuğunu yapan gazete, 17 Haziran 1930’da 185. sayıdan sonra yayın hayatını noktaladı. Üçüncüsü ise 30 Ağustos 1930’da kurduğu *İnkılap* gazetesidir. İsmine paralel olarak gazete *Politika* benzeri bir yayın faaliyeti yürüttü. Ayrıca Ali Naci Bey, bir taraftan gazetenin kurulduğu günlerde Türk siyasi hayatında faaliyet gösteren Ali Fethi Bey’in Serbest Cumhuriyet Fırkasını yazdığı makalelerle eleştirirken diğer taraftan bu partinin fikirlerine karşı Kemalizm’in savunuculuğunu yaptı. Neticede bu gazetenin de ömrü uzun olmadı ve 2 Şubat 1931’de kapandı. Gazeteciliğinin bu döneminde tercüme ve telif eserler de ortaya çıkardı. Bu kapsamda Harold Lamp’ten “Cengiz Han” isimli kitabı tercüme etti.

Ali Naci Bey, *İnkılap* kapandığı sırada otuz beş yaşında renkli kişiliği ve geniş çevresi olan tecrübeli bir gazetecidir. Bu yıllarda Mustafa Kemal Paşa, Balkanlar’da birlik sağlamak düşüncesiyle Yugoslavya, Romanya, Arnavutluk ve Bulgaristan’da bir haber ağı oluşturmayı istemektedir. Bu bakımdan Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Yahya Kemal gibi tecrübe sahibi ve güvendiği birçok yazar ve gazeteciye dış görev verdi. Ali Naci Bey’e de Anadolu Ajansının Sofya muhabirliği ve temsilciliği verildi ve görev Şükrü Kaya tarafından “Balkanlarda memleketin gözü olması” telkiniyle tebliğ edildi. Ali Naci Bey üç yıl sürdüreceği bu görevi memnuniyetle kabul etti ve 1931 sonbaharında Sofya günleri başladı. 1933’te Bulgaristan’ın Razgrad şehrinde Türk mezarlığının tahrip edilmesinin fotoğraflarını Türkiye’ye servis etti. Olayın Türkiye’de, özellikle üniversite gençliği tarafından protesto edilmesi, Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinde gerginliğe neden oldu. Bunun üzerine Türkiye’ye dönerek hükûmeti bilgilendirdi. Hükûmet bu aşamadan sonra onun Sofya’da çalışmasını uygun görmedi ve Bükreş’e görevlendirdi. Yaşamının bu ilk yurt dışı görevlerini dört yıl başarıyla sürdürdükten sonra 1935’te Türkiye’ye döndü. Sofya günlerinde yaklaşık bir buçuk yıllık bir çalışma ile “Ya Hürriyet Ya Ölüm” isimli eseri 1934’de yayımladı. Eseri, Bulgaristan’ın birçok şehrinde yaptığı incelemeler ve ulaştığı belgelerle yazdı. Genel olarak kitapta Bulgaristan’ın bağımsızlığından 1933’e kadar geçirdiği aşamalar, Osmanlı Devleti’nin son döneminde Makedonya’da ortaya çıkan komitacılık faaliyetleri ve Bulgar milliyetçiliğinin geçirdiği evreleri anlattı.

Ali Naci Bey’in 1935’te yurda dönüş yaptığı sırada *Milliyet* gazetesinin satışları düşüktür. Gazetenin finans kaynaklarını İş Bankası sağladığı için banka yöneticileri gazetenin tirajını artıracak usta bir gazeteciye ihtiyaç duymaktadır. Teklif İş Bankası Genel Müdürü Muammer Eriş aracılığıyla, yurda yeni dönmüş olan Ali Naci Bey’e yapılır. Ali Naci Bey, teklifi memnuniyetle karşılayıp hemen işe koyuldu. Öncelikle satışları artırmak için gazetenin ismini *Tan* olarak değiştirdi. Bunun yanında başlığın hemen altına büyük puntolarla “Hâkimiyet milletindir” ibaresini koydu ve gazeteyi yeni hüviyetiyle yayımladı. Ali Naci’nin gazeteye yeni bir kimlik kazandırma çalışmaları sayesinde gazetenin okuyucu sayısı artarak yazılar okuyucuda karşılık buldu. Ancak 1936’da beklenen geliri sağlayamayan gazete, gazeteciliği yasaklanan Ahmet Emin Yalman’ın Mustafa Kemal Paşa tarafından affedilmesi ve yurda dönmesiyle Ahmet Emin ve ortaklarına satıldı. Bu durumda *Tan*’dan ayrılan Ali Naci Karacan’a İş Bankası yöneticileri yeni bir teklif yaptı. Teklifte Brezilya, Arjantin, Uruguay gibi Latin Amerika ülkeleriyle ticari ilişkileri geliştirmek için gayriresmî ticari ataşelik yapması istenmekteydi. Teklifi kabul etmesiyle birlikte Karacan için bir taraftan yeni tecrübelerle dolu Latin Amerika günleri başladı. Diğer taraftan ise bir buçuk yıl çok sevdiği gazetecilik mesleğinden uzak kaldı.

Ali Naci Karacan, Latin Amerika’dan 1938 yılında Türkiye’ye döndükten sonra aklı yine gazetecilikteydi. Hemen yeni bir

gazete çıkarmak için hazırlıklara başladı. Ancak bu tarihten 1950'e kadar çıkardığı gazeteler uzun ömürlü olmadı. Bu dönemde önce kısa süren çalışmalar neticesinde *Bugün* gazetesini 3 Ekim 1938'de yayımladı. Bu gazeteyi üç ay çıkardıktan sonra 12 Ocak 1939'da yeniden *İkdam*'ı çıkarmaya başladı. Mali sorunlar nedeniyle Ağustos 1939'da *İkdam*'ı devretti ve ortaklı olarak *Hakikat* gazetesini çıkardı. Fakat 2. Dünya Savaşı nedeniyle hükûmetin basına uyguladığı sansürle birçok gazetenin tirajı düştü. Bu durumdan *Hakikat* de etkilendi ve 31 Ocak 1941'de kapandı. Gazetenin ömrü 190 sayı ile sınırlı kaldı. Bundan sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün teşvikiyle Lozan Konferansı ile ilgili anılarını yazmaya başladı. Lozan günlerindeki notlarını, o zamandan 1940'lara kadar topladığı bilgi ve belgelerle zenginleştirerek konferansın 20. yıldönümünde "Lozan Konferansı ve İsmet Paşa" adı altında kitaplaştırdı. Yayımlandığı günlerde bu kitap, iktidar ve kamuoyunda büyük bir ilgiyle okundu. Yakın dönemde Hulûsi Turgut tarafından derlenen ve Lozan ismiyle bilinen bu eser, bu günlerde geniş bir okuyucu kitesine sahiptir.

1943 yılı sonlarında sağlık sorunları yaşamaya başlayan Karacan, hem gereken tedavisinin daha iyi koşullarda yapılmasını sağlamak hem de gazeteciliğinden istifade etmek için büyükelçiliğini Yakup Kadri'nin yaptığı Bern'e basın ataşesi tayin edildi. Lozan Konferansı günlerinden İsviçre'yi iyi tanınması ve Büyükelçi Yakup Kadri ile eski dostluğu sayesinde Bern'de geçirdiği günler yaşamının en rahat ve zevkli dönemi oldu.

Dört yıl süren Bern günlerinden sonra onun akli yine gazetecilikteydi. Bu sebeple Halil Lütfü Dördüncü ile birlikte öğrenci olayları sonucu 1945 yılında matbaası tahrip edilen ve üç yıldır yayımlanmayan *Tan* gazetesini yeniden yayımlamaya başladı. Gazetenin o günlerdeki genel imajı sol fikirlerin yayın organı şeklindeydi. Oysa Karacan'a göre gazete kendisi tarafından kurulmuş başkaları tarafından batırılmıştı. Hem bu düşünce hem de sol fikirlerden arındırılmış yeni bir anlayışla gazeteyi Atatürk ilke ve inkılaplarının savunucusu hâline getirmek istedi. Nitekim ilk makalesinde bunları destekler şekilde gazetenin "penceresini açıp, havasını değiştirdiğini" belirtmekten kaçınmadı. Fakat *Tan* gazetesinin yeni döneminde ortağıyla anlaşamadı ve 1950 yılı başlarından ortaklıktan ayrıldı.

Artık Ali Naci Karacan için kendi gazetesini kurmaktan başka yol yoktu. Bu düşünceyle *Tan* gazetesindeki ortaklık hissesiyle 3 Mayıs 1950'de *Milliyet* gazetesini yayımlamaya başladı. İlerleyen süreçte Babiâli'de devrim niteliğinde bir etki oluşturacak gazetesinin temelleri böylece atılmış oldu. Karacan, hem gazetenin sahibi hem de başyazardı. Gazete kısa sürede güçlü isimlerden oluşan yazar kadrosuyla Türk basınında kendine yer buldu. Karacan, o güne kadar Cumhuriyet Halk Fırkası iktidarını basın yoluyla destekleyen dikkat çekici kalemler arasındaydı. Fakat Türk siyasi hayatında değişimi zorunluluk olarak gördü ve *Milliyet*'i kurduktan birkaç hafta sonra iktidara gelen Demokrat Parti'yi desteklemeye başladı. Karacan yeni gazetesinin büyük tirajlar yapmasını istiyordu. Bunun için ilerleyen günlerde maddi bütün imkanlarını kullanarak modern bir gazete binası satın aldı. Ayrıca gazeteyi şekil ve içerik bakımından zenginleştirdi. *Milliyet*, başarılı bir mizanpaj ve spor sayfasında yapılan değişikliklerle yeni bir yüze kavuştu ve 1 Ekim 1954'te okuyucuyla buluştu. Bu sayede *Milliyet*, Karacan'ın hayalini kurduğu büyük tirajlı ve yüksek seviyeli gazeteler arasına girdi. Ancak gazetenin yakaladığı başarının üzerinden henüz dokuz ay geçmişti ki ani kalp krizi sonucu 7 Temmuz 1955'te hayatını kaybetti. Ali Naci Karacan, döneminde çoğu meslektaşının aksine siyasi ve ticari faaliyetlere girmeden sadece gazeteci yönüyle tanındı. Başarısız birçok gazete kuruculuğu sonrası *Milliyet* ile büyük başarılar sağladı. Gazeteciliği süresinde Atatürkçü düşüncenin destekçisi ve savunucusu olması onun en belirgin özelliği idi. Nitekim bunu kendi ifadesiyle şöyle belirtir: *Benim gazeteciliğim Atatürkçülüğe bağlı bir gazeteciliktir.*

Erol YÜKSEL

KAYNAKÇA

“Ali Naci Karacan’ın Hayatı”, **Milliyet**, 08 Temmuz 1955.

Vâlâ Nurettin, “Ali Naci Karacan Hakkında”, **Cumhuriyet**, 08 Temmuz 1955.

“Ali Naci Karacan”, **Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi**, C. 3, Kaynak Kitaplar, İstanbul 1974.

Yakup Kadri, “Ali Naci Bey”, **Nevsâl-i Millî**, 1330 (1914), İstanbul 1332.

Ali Naci Karacan Armağanı, Oya Matbaası, İstanbul 1963.

İNÜĞUR, M. Nuri, **Türk Basınında İz Bırakanlar**, Der Yay., İstanbul 1988.

KARACAN, Ali Naci, **Lozan**, Yay. Haz. Hûlûsi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2018.

TANJU, Sadun, **Dolu Dizgin- Ali Naci Karacan- Bir Gazetecinin Hayatı**, Karacan Yay., İstanbul 1986.

TOPUZ, Hıfzı, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2016.

(OKTAY) UYSAL, Zeynep, **Bir Gazeteci ve Aydın Olarak Ali Naci Karacan’ın Toplumsal Fikirleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.

13/10/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-naci-karacan-1896-1955/?pdf=5188> adresinden erişilmiştir